

GEOGRAFIA

ÚVOD

V záujme skvalitnenia výučby geografie na gymnáziách je dôležité, aby obsah predloženého vzdelávacieho štandardu rešpektoval reálne možnosti škôl a využiteľnosť poznatkov v každodennom živote. Jeho správne pochopenie a tvorivá aplikácia do pedagogickej praxe je základným predpokladom cieľavedomého rozvoja geografického myslenia a poznania Zeme u žiakov.

Vzdelávací štandard pozostáva z charakteristiky predmetu a základných učebných cieľov, ktoré sa konkretizujú vo výkonovom štandarde. Je to ucelený systém výkonov, ktoré sú vyjadrené kognitívne odstupňovanými konkretizovanými cieľmi – učebnými požiadavkami. Tieto základné požiadavky môžu učitelia ešte viac špecifikovať, konkretizovať a rozvíjať v podobe ďalších blízkych učebných cieľov, učebných úloh, otázok, či testových položiek.

K vymedzeným výkonom sa priraduje obsahový štandard, v ktorom sa zdôrazňujú pojmy ako kľúčový prvok vnútornej štruktúry učebného obsahu. Učivo je v ňom štruktúrované podľa jednotlivých tematických celkov. Je to základ vymedzeného učebného obsahu. To však nevyklučuje možnosť učiteľov tvorivo modifikovať stanovený učebný obsah v rámci školského vzdelávacieho programu.

Vzdelávací štandard pre predmet geografia ako program aktivity žiakov je koncipovaný tak, aby vytváral možnosti na tie kognitívne činnosti žiakov, ktoré operujú s pojmami, akými sú hľadanie, pátranie, skúmanie, objavovanie, lebo v nich spočíva základný predpoklad poznávania a porozumenia. V tomto zmysle nemajú byť žiaci len pasívnymi aktérmi výučby a konzumentmi hotových poznatkov, ktoré si majú len zapamätať a následne zreprodukovať.

CHARAKTERISTIKA PREDMETU

Učebný predmet geografia rozvíja u žiakov poznanie o výnimočnosti a jedinečnosti planéty Zem. Nadväzuje na učivo základnej školy. Pomáha správne chápať podstatu javov a procesov, ktoré na Zemi prebiehajú a uvedomiť si princípy, na ktorých je postavená existencia života. Štúdium geografie umožňuje žiakom spoznávať krajinu v celej svojej komplexnosti a zložitosti. Podporuje snahu porozumieť vzťahom medzi jednotlivými zložkami a prvkami krajiny a chápať ich silnú vzájomnú previazanosť.

Základnou zručnosťou, rozvíjanou v geografii, je práca s mapovými podkladmi v tlačenej a digitálnej podobe. Tú dopĺňajú schopnosti žiakov vyhľadať, analyzovať, správne interpretovať a vhodne využívať informácie prezentované v rôznych grafických podobách (schémy, grafy, tabuľky, vekové pyramídy, diagramy, kartogramy, kartodiagramy a i.). Žiaci poznajú dôveryhodné informačné zdroje, vedia sa dobre orientovať v dostupných databázach štatistických údajov a identifikovať v nich dôležité fakty a kľúčové skutočnosti.

Dôkladné poznanie Zeme je nevyhnutnou podmienkou jej ochrany. Každé miesto na Zemi je osobité. Od iných sa odlišuje typickým podnebím, rastlinstvom, živočíštvom, ale aj obyvateľmi s vlastným jazykom, kultúrou a spôsobom života. Tolerancia žiakov k inakosti predpokladá pochopenie podstaty príčin rôznorodosti a rozmanitosti jednotlivých krajín. Vyžaduje úctu k princípom demokracie a občianskej slobody, ktorých nerešpektovanie môže viesť k vojnovým konfliktom a globálnym katastrofám. Geografia zohráva v tomto smere nezastupiteľnú úlohu. Zdôrazňuje súvislosti a často komplikovanú prepojenosť príčin s dôsledkami. Formuje osobnosť mladého človeka upozorňovaním na podobnosť, ale aj zvláštnosti opisovaných regiónov, ktoré porovnáva so Slovenskom, pričom poukazuje na jeho osobitosť v kontexte Európy, či sveta.

CIELE PREDMETU

Žiaci

- využívajú mapy rôzneho druhu v digitálnej aj tlačenej podobe ako základný zdroj geografických informácií,
- správne a presne interpretujú informácie o krajine v rôznych formách (grafy, tabuľky, schémy, diagramy, fotografie, filmy a i.),
- vyhľadajú, porovnajú, posúdia pravdivosť a zhodnotia dostupné informácie o krajine z rôznych informačných zdrojov,
- zdôvodnia rôznorodosť prírodných podmienok v rôznych častiach Zeme a ich vplyv na život človeka,
- rozumejú podstate rozmanitosti ľudskej spoločnosti a jej variabilným prejavom,
- zaujmú postoj k najväčším otázkam existencie ľudstva na Zemi a ponúknu vhodné riešenia,
- interpretujú zložitosť krajiny a silnú vzájomnú previazanosť jej prírodných a socioekonomických zložiek,
- komplexne posúdia perspektívy rozvoja jednotlivých regiónov.

VZDELÁVACÍ ŠTANDARD

Geografia v praxi

Zdroje poznávania v geografii

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ určiť polohu ľubovoľného miesta na mape pomocou geografických súradníc, ✓ rozlíšiť informačné zdroje (dôveryhodné, menej dôveryhodné, nedôveryhodné), ✓ vyhľadať a interpretovať štatistické údaje, fakty a dôležité skutočnosti z dôveryhodných informačných zdrojov, ✓ tvorivo využívať geografické poznatky v rôznych grafických podobách (obsah tematickej mapy, tabuľky, schémy, diagramy, kartogramy, kartodiagramy), ✓ porozumieť a adekvátne používať údaje prezentované v GPS prístrojoch a navigátoroch. 	<p>mapa obsah mapy tematické mapy zdroje geografických informácií diagram, kartogram, kartodiagram schéma, tabuľka GPS</p>

Mapovanie Zeme

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ rozpoznať spôsoby, ktorými zobrazujeme zemský povrch do roviny, ✓ vysvetliť príčiny vzniku skreslenia a jeho prejavy, ✓ vypočítať skutočnú vzdialenosť miest na mape z číselnej alebo grafickej mierky, ✓ vyhľadať mesto (miesto, ulicu, pamiatku) v on-line dostupnej digitálnej mape a navrhnuť k nemu trasu, ✓ zhodnotiť význam a vplyv technológie GPS na bežný život. 	<p>glóbus</p> <p>kartografické zobrazenia</p> <p>skreslenie</p> <p>obsah mapy</p> <p>legenda</p> <p>mierka mapy</p> <p>GPS navigátor</p>

Planéta Zem

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ rozpoznať základné hypotézy týkajúce sa vzniku a stavby Zeme, ✓ vysvetliť princípy obehu Zeme okolo Slnka a dôsledky sklonu zemskej osi k rovine jej obehu, ✓ vysvetliť príčiny vzniku rozdielov v dĺžke trvania dňa a noci na rôznych miestach Zeme v priebehu roka, ✓ určiť rozdiel v miestnom čase medzi dvoma bodmi na Zemi, ✓ zdôvodniť príčiny vzniku prírodných pásiem na Zemi. 	<p>tvar Zeme</p> <p>hviezdny deň, slnečný deň</p> <p>tropický rok, priestupný rok</p> <p>časové pásma, nultý poludník, dátumová hranica</p> <p>typy krajiny</p> <p>Mesiac</p>

Atmosféra

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zhodnotiť vplyv klimatotvorných činiteľov na podnebie vybraných miest na Zemi, ✓ vysvetliť príčiny vzniku prúdenia vzduchu v troposfére, ✓ identifikovať prejavy počasia ovplyvnené základnými tlakovými útvarmi, ✓ správne interpretovať údaje o klimatických charakteristikách prezentované v rôznych grafických a textových podobách (tabuľky, schémy, grafy, klimatické diagramy, tematické mapy), ✓ poznať význam a spoľahlivosť meteorologických predpovedí, ✓ na konkrétnych príkladoch opísať globálne zmeny podnebia a ich možné dôsledky pre život na Zemi, ✓ zhodnotiť riziká atmosférických procesov. 	<ul style="list-style-type: none"> zloženie atmosféry klimatotvorné činitele teplota vzduchu, vlhkosť vzduchu, tlak vzduchu tlakové útvary prúdenie vzduchu – vietor stále, pravidelné a miestne vetry, inverzia klimatické pásma a oblasti zmeny klímy na Zemi meteorologické predpovede atmosférické riziká, hurikán, tornádo, víchrica

Hydrosféra

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ rozpoznať proporčné zastúpenie jednotlivých prvkov hydrosféry na celkovom množstve vody na Zemi a ich previazanosť (hydrologický cyklus), ✓ vysvetliť príčiny vzniku rozdielov vo fyzikálnych a chemických vlastnostiach vody oceánov, ✓ charakterizovať zákonitosti prúdenia vody v oceánoch a ich vplyv na živočíšne spoločenstvá a človeka, ✓ zdôvodniť vznik a prejavy slapových javov a opíšu ich priebeh, ✓ vysvetliť príčiny rozdielneho režimu odtoku riek sveta a uvedú ich príklady, ✓ opísať tri vodou podmienené procesy formujúce zemský povrch, ✓ zhodnotiť význam ľadovcov a podpovrchovej vody pre formovanie povrchu Zeme a život obyvateľstva, ✓ uviesť hlavné zdroje pitnej vody a ich obmedzenú dostupnosť, ✓ rozpoznať hydrologické hrozby a vedia sa riadiť pokynmi varovných systémov. 	<ul style="list-style-type: none"> obeh vody na Zemi (hydrologický cyklus) svetový oceán vlastnosti vody oceánov a morí morské prúdy slapové javy vodstvo súše - rieky, močiare, jazerá, umelé vodné nádrže ľadovce podpovrchová voda pramene minerálna voda termálna voda ochrana a zdroje pitnej vody hydrologické hrozby

Litosféra

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vysvetliť dôvody usporiadania jednotlivých vrstiev zemského telesa, ✓ uviesť dôkazy zmeny usporiadania kontinentov a oceánov na Zemi v geologickej minulosti, ✓ vysvetliť príčiny pohybu litosferických dosiek, ✓ popísať dôsledky platňovej tektoniky na zmeny povrchu Zeme, ✓ identifikovať miesta zvýšeného rizika výskytu katastrofických prejavov tektonických procesov, ✓ porovnať vplyv vnútorných a vonkajších geologických procesov na formovanie povrchu Zeme, ✓ uviesť varovné systémy upozorňujúce na hrozbu živelných pohrôm a katastrofických udalostí. 	<p>stavba Zeme litosferické dosky vnútorné a vonkajšie procesy horotvorná činnosť zemetrasenia sopečná činnosť prírodné katastrofy erózia, transport zarovnávanie, akumulácia varovné systémy</p>

Biosféra a pedosféra

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vystihnúť rozdiely medzi pôdou a rozdrobenou horninou, ✓ zhodnotiť vplyv pôdotvorných činiteľov na vlastnosti pôdy, ✓ zdôvodniť rozšírenie pôd v Európe, ✓ uviesť nepriaznivé dôsledky ľudských aktivít na pôdy, ✓ vysvetliť príčiny vzniku bioklimatických pásiem na Zemi, ✓ uviesť príklady najznámejších rastlinných a živočíšnych druhov žijúcich v jednotlivých bioklimatických pásmach Zeme, ✓ vysvetliť príčiny a prejavy vertikálnej členitosti biosféry, ✓ opísať najväznejšie ekologické problémy spôsobené činnosťou človeka. 	<p>zemina, pôda</p> <p>vlastnosti pôdy</p> <p>pôdne druhy, pôdne typy</p> <p>ohrozenie pôdy</p> <p>ekosystém</p> <p>horizontálne a vertikálne členenie biosféry</p> <p>bioklimatické pásma</p> <p>rastlinstvo a živočíšstvo oceánu</p> <p>vplyv človeka na biosféru</p>

Geografické exkurzie a vychádzky

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ navrhnuť trasu geografickej exkurzie (vychádzky) a naplánovať jej program, ✓ odhadnúť náročnosť prístupu k zaujímavým bodom na turistickej mape (vrcholy, kultúrno-historické a prírodné pamiatky), ✓ pomocou prístroja GPS (mobilu) vyhľadať zaujímavé miesta a určia ich dostupnosť. 	<p>turistické vybavenie, turistická mapa</p> <p>orientácia mapy, kompas</p> <p>členitosť terénu, nadmorská výška, vrcholy s výhľadom</p> <p>turistické značky, smerovník</p> <p>Geocaching, GPS</p>

Regionálna a humánna geografia

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ uviesť a odôvodniť 3 príklady vyčleňovania regiónov Zeme, ✓ vysvetliť príčiny vzniku nových štátov na mape sveta, ✓ zdôvodniť význam a úlohu spolupráce medzi štátmi a regiónmi, ✓ vysvetliť príčiny nerovnomerného rozmiestnenia obyvateľstva v regióne (verzus na Zemi), ✓ vymedziť hlavné rozdiely v natalite a mortalite vyspelých a hospodársky najmenej rozvinutých regiónov a štátov na Zemi, ✓ zhodnotiť príčiny migrácie obyvateľstva, ✓ identifikovať na mape najdôležitejšie smery a oblasti migrácie 	<p>regionalizácia, regióny Zeme (svetadiely, kontinenty, kultúrne regióny)</p> <p>politická mapa, štát</p> <p>medzinárodné organizácie a hospodárske združenia</p> <p>NATO, OSN, EÚ</p> <p>rozmiestnenie obyvateľstva</p> <p>pohyb obyvateľstva</p> <p>natalita, mortalita, prirodzený prírastok</p> <p>mechanický pohyb, migrácia</p> <p>štruktúra obyvateľstva</p>

<p>obyvateľstva,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ správne interpretovať informácie o vývoji a zložení obyvateľstva prezentované vo forme grafov, tabuliek, vekových pyramíd, diagramov a tematických máp, ✓ z dostupných informačných zdrojov určiť 15 najľudnatejších miest sveta, lokalizovať ich na mape a určiť ich zastúpenie v určitom regióne, ✓ uviesť problémy života obyvateľov veľkomiest vo vyspelých a menej rozvinutých krajinách sveta, ✓ porovnať štáty s najväčším a najmenším HDP na obyvateľa a lokalizovať ich na mape, ✓ uviesť aktuálne problémy svetového hospodárstva a príčiny zväčšujúcej sa priepasti medzi bohatými a chudobnými, ✓ správne interpretovať štatistické údaje a ekonomické ukazovatele hospodárskej výkonnosti jednotlivých štátov sveta a jej regiónov, ✓ zhodnotiť najdôležitejšie lokalizačné činitele ovplyvňujúce umiestnenie automobilového, chemického, potravinárskeho a textilného priemyselného závodu, ✓ určiť najvýznamnejšie oblasti a centrá cestovného ruchu na jednotlivých svetadieloch a lokalizujú ich na mape, ✓ zoradiť podľa významu jednotlivé typy dopravy a posúdiť ich 	<p>vojnové konflikty a spory</p> <p>sídla</p> <p>urbanizácia</p> <p>mestá, veľkomestá</p> <p>hospodárstvo sveta</p> <p>chudoba, nezamestnanosť</p> <p>HDP</p> <p>životná úroveň, kvalita života</p> <p>primárny sektor, sekundárny sektor</p> <p>terciárny sektor, kvartérny sektor</p> <p>lokalizačný činiteľ</p> <p>odvetvia priemyslu</p> <p>doprava</p> <p>zahraničný obchod</p> <p>oblasti cestovného ruchu</p> <p>globálne problémy Zeme, otepľovanie, dezertifikácia, svetový oceán, odpadové hospodárstvo, exhaláty, voda, výživa, ozónová diera, odlesňovanie</p> <p>Regióny:</p> <p>Európa, Európska únia, Nemecko, štáty susediace so Slovenskom</p> <p>Rusko</p>
---	--

<p>význam podľa regiónov Zeme,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ vysvetliť podstatu zahraničného obchodu a určiť najvýznamnejších importérov a exportérov v regiónoch a na svete, ✓ kategorizovať globálne problémy na Zemi a ich prejavy. <p>Porovnať jednotlivé svetadiely a ich regióny. <i>V rámci tohto porovnania aplikovať všetky nasledujúce výkony:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zhodnotiť polohu regiónu a identifikovať ho na mape, ✓ vyzdvihnúť nosné prírodné danosti regiónu, ✓ zhodnotiť súčasnú politickú situáciu v regióne, ✓ zaujať stanovisko k aktuálnym ohniskám vojnových konfliktov a náboženských sporov, ✓ správne interpretovať štatistické údaje a ekonomické ukazovatele hospodárskej výkonnosti jednotlivých regiónov, štátov, ✓ správne interpretovať informácie o vývoji a zložení obyvateľstva regiónu prezentované vo forme grafov, tabuliek, vekových pyramíd, diagramov a tematických máp. 	<p>Ázia, Čína, India, Japonsko</p> <p>Afrika, Juhoafrická republika, Nigéria</p> <p>Amerika, USA, Brazília</p> <p>Austrália</p>
---	---

Slovensko

Výkonový štandard	Obsahový štandard
<p>Žiak vie/dokáže</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ zhodnotiť geografické súvislosti vyplývajúce z polohy Slovenska, ✓ popísať hlavné etapy formovania povrchu Slovenska, ✓ uviesť príklady pôsobenia horotvorných procesov prebiehajúcich v geologickej minulosti na území Slovenska a ich dôsledky, ✓ určiť najvýznamnejšie povrchové tvary vznikajúce činnosťou ľadovca, vody a vetra, ✓ charakterizovať najväčšie pohoria, nížiny a kotliny Slovenska a identifikovať ich na mape, ✓ vysvetliť príčiny premenlivosti počasia na Slovensku, ✓ zdôvodniť vznik a rozmiestnenie klimatických oblastí na území Slovenska, ✓ vysvetliť príčiny vzniku rozdielov vo vodnom stave a prietokoch významných slovenských riek počas roka, ✓ identifikovať na mape významné zdroje podzemnej vody a pramene termálnych vôd, ✓ rozlíšiť jazerá a vodné nádrže podľa využitia ✓ charakterizovať typické rastlinné a živočíšne druhy žijúce v jednotlivých vegetačných stupňoch, 	<p>poloha, rozloha a hranice Slovenska</p> <p>pohoria, kotliny, nížiny</p> <p>Karpaty, Panónska panva, Tatry, Nízke Tatry, Slovenské rudohorie, Slovenský kras, Slovenský raj, Pieniny, Muránska planina, Veľká Fatra, Malá Fatra, Biele Karpaty, Nízke Beskydy, Poľana, Štiavnické vrchy, Kremnické vrchy, Malé Karpaty, Tribeč, Slanské vrchy, Vihorlat, Podunajská nížina, Východoslovenská nížina, Záhorská nížina, Podtatranská kotlina, Košická kotlina, Juhoslovenská kotlina, Hornádska kotlina, Zvolenská kotlina, Žilinská kotlina</p> <p>reliéf</p> <p>podnebie, počasie</p> <p>klimatické oblasti (chladná, mierne teplá, teplá)</p> <p>Dunaj, Morava, Váh, Orava, Kysuca, Turiec, Nitra, Hron, Ipeľ, Poprad, Dunajec, Slaná, Hornád, Torysa, Ondava, Laborec, Bodrog</p> <p>režim odtoku rieky</p> <p>jazerá, vodné nádrže</p> <p>Štrbské pleso, Popradské pleso, Morské oko, Vodné dielo Gabčíkovo, Liptovská Mara, Zemplínska Šírava, Oravská priehrada</p>

<ul style="list-style-type: none"> ✓ zosumarizovať príčiny nerovnomerného rozmiestnenia obyvateľov na území Slovenska, ✓ identifikovať významné funkcie najľudnatejších miest Slovenska, ich hospodársku vybavenosť a perspektívy rozvoja, ✓ správne interpretovať informácie o vývoji a zložení obyvateľstva Slovenska, prezentované vo forme grafov, tabuliek, vekových pyramíd, diagramov a tematických máp, ✓ odôvodniť veľké hospodárske zaostávanie Slovenska v minulosti, ✓ vysvetliť príčiny aktuálnych problémov slovenského hospodárstva a dôvody nerovnomerného rozmiestnenia priemyslu na území Slovenska, ✓ správne interpretovať štatistické údaje a ekonomické ukazovatele popisujúce hospodársku výkonnosť Slovenska a jeho regiónov, ✓ analyzovať údaje o nezamestnanosti v jednotlivých regiónoch Slovenska, ✓ odhadnúť vývoj a možné riziká zmien v kľúčových odvetviach priemyslu Slovenska, ✓ porovnať rozvinuté a menej rozvinuté regióny Slovenska, ✓ zhodnotiť potenciál rozvoja najvýznamnejších oblastí cestovného ruchu na Slovensku, ✓ určiť najvýznamnejšie centrá cestovného ruchu. 	<p>podzemná voda, minerálne a termálne pramene</p> <p>výškové stupne rastlinstva</p> <p>veľkoplošné chránené územia</p> <p>vývoj osídlenia</p> <p>hustota zaľudnenia</p> <p>prirodzený a mechanický pohyb obyvateľstva</p> <p>zloženie obyvateľstva</p> <p>sídla</p> <p>Bratislava, Košice, Prešov, Nitra, Žilina, Banská Bystrica, Trnava, Martin, Trenčín, Poprad, Prievidza, Michalovce, Komárno, Nové Zámky, Zvolen, Bardejov, Banská Štiavnica, Skalica, Spišská Nová Ves, Levoča, Kremnica,</p> <p>odvetvia priemyselnej výroby (automobilový, hutnícky, chemický, potravinársky)</p> <p>druhy dopravy</p> <p>oblasti cestovného ruchu a ich centrá</p> <p>pamiatky zapísané v Zozname prírodného a kultúrneho dedičstva UNESCO</p> <p>zahraničný obchod</p>
--	--